

Mamma till en fånge

-En kvalitativ undersökning om mammors upplevelser kring sitt barns fängelseedom

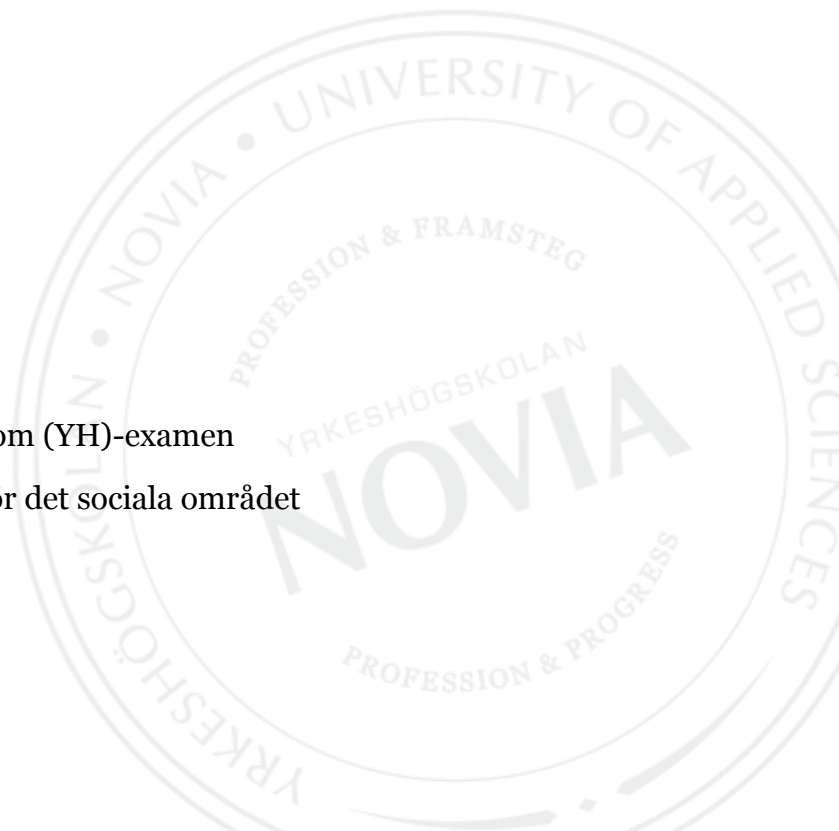
Nicolina Holm

Tilda Kalliokoski

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Vasa 2016

EXAMENSARBETE

Författare: Nicolina Holm och Tilda Kalliokoski
Utbildningsprogram och ort: Det Sociala området, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Familjearbete och metodik
Handledare: Sonja Kurtén-Vartio och Ralf Lillbacka

Titel: Mamma till en fånge – En kvalitativ undersökning om mammors upplevelser kring sitt barns fängelsedom

---

Datum 11.5.2016

Sidantal 40

Bilagor 3

Abstrakt

Syftet med detta lärdomsprov är att beskriva mammors känslor kring sitt barns fängelsedom och hur relationen mellan mamman och barnet eventuellt påverkas. I lärdomsprovet undersöks också vilket stöd mödrarna kan få från samhället.

I vår teoridel behandlas först familjen; vi fördjupar oss i moderns roll, barnens roll samt förändringar i familjen. Därefter behandlas fången; vi berör riskfaktorer, fängelset, kontakt med omvärlden samt mammans betydelse för fångens framtid. Till sist behandlas anhörigskap; i kapitlet fördjupar vi oss i den anhöriga mamman, krisen, medberoendet, skuld och skam, samt stödformer.

I undersökningen har vi använt oss av en kvalitativ metod. Vi har intervjuat fyra mammor till barn som har, eller har haft, en ovillkorlig fängelsedom. Resultatet av undersökningen visade att mammans känslor är väldigt individuella. Känslorna påverkas av bland annat den egna personligheten och hur relationen till barnet är och har varit. Resultatet visade också att stödet som mammorna får från samhället är bristfälligt.

Språk: Svenska

Nyckelord: Anhörig, Moderskap, Föräldraskap, Fängelse

OPINNÄYTETYÖ

Tekijät: Nicolina Holm ja Tilda Kalliokoski
Koulutusohjelma ja paikkakunta: Sosiaalinen ala, Vaasa
Suuntautumisvaihtoehto: Perhetyö ja menetelmät
Ohjaajat: Sonja Kurtén-Vartio ja Ralf Lillbacka

Nimike: Äitinä vangille – Laadullinen tutkimus äitien kokemuksista lapsen vankilatuomiosta

---

Päivämäärä 11.5.2016

Sivumäärä 40

Liitteet 3

Tiivistelmä

Opinnäytetyömme tarkoitus on nostaa esille äitien tunteita lapsensa vankilatuomiosta sekä miten äidin ja lapsen suhde mahdollisesti muuttuu. Haluamme myös tutkia minkälaista tukea äidit saavat.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsittelemme ensin perhettä ja tarkennetaan äidin roolia, lapsen roolia sekä muutoksia perheessä. Käsittelemme seuraavaksi vankia; puhumme riskitekijöistä, vankilasta, yhteydestä ulkopuoliseen maailmaan sekä äidin merkityksestä vangin tulevaisuuteen. Viimeisenä käsittelemme lähimmäisyyttä; keskitymme vangin omaiseen, eli läheiseen äitiin, kriisiin, läheisriippuvuuteen, syyllisyyteen ja häpeämiseen sekä tukimuotoihin.

Tutkimuksessa haastateltiin neljää äitiä joiden lapsilla on tai on ollut ehdoton vankilatuomio. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen että äitien tunteet ovat hyvin yksilöllisiä. Tunteisiin vaikuttavat tekijät ovat äidin oma persoonallisuus sekä äidin ja lapsen välinen aikaisempi suhde. Toinen tulos on että äitien saama tuki on puutteellista.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Läheinen, Äitiys, Vanhemmuus, Vankila

BACHELOR'S THESIS

Authors: Nicolina Holm and Tilda Kalliokoski
Degree Programme: Social welfare, Vaasa
Specialization: Familywork and methodology
Supervisors: Sonja Kurtén-Vartio and Ralf Lillbacka

Title: Mother of a prisoner – A qualitative study on the mother's experiences of the child's prison sentence

---

Date 11.5.2016

Number of pages 40

Appendices 3

Summary

The aim of this thesis is to highlight feelings a mother has about her child's prison sentence and the effects this might have on their relationship. We also want to look into the kind of support the mother gets.

In our theoretical part we discuss the family; we look into the mother's role, the role of the children as well as changes in the family. Then we concentrate on the prisoner, we look at risk factors, prisons, contacts with the outside world as well as the mother's importance to the prisoner's future. Finally we discuss relatives and in this chapter we look at the mother, crisis, codependency, guilt and shame as well as forms of support.

We used a qualitative method in our study and interviewed four mothers to children who have, or have had, an unconditional prison sentence. The results of the study showed that the feelings of the mothers are very individual and are influenced by e.g. the personality and the quality of the current and past relationship to the child. We also concluded that the support the mothers receive from the society has defects.

Language: Swedish

Key words: Relative, Maternity, Parenthood, Prison

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte	2
3 Familjen	3
3.1 Mammans roll i familjen.....	4
3.2 Barnens roll i familjen.....	5
3.3 Förändring i familjen.....	5
4 Fången	6
4.1 Riskfaktorer.....	7
4.1.1 Kända riskfaktorer.....	7
4.1.2 Föräldrarnas betydelse.....	8
4.1.3 Vännernas betydelse.....	9
4.1.4 Droger.....	10
4.2 Fången i fängelset.....	12
4.3 Kontakt med omvärlden.....	13
4.4 Mammans betydelse för fångens framtid.....	14
5 Att vara anhörig	14
5.1 Den anhöriga mamman.....	15
5.2 Krisen.....	16
5.3 Medberoendet.....	17
5.4 Skam och skuld.....	17
5.5 Stödformer.....	18
6 Sammanfattning av teoridelen	19
7 Metod och tillvägagångssätt	21
7.1 Kvalitativ metod.....	21
7.2 Undersökningsgrupp och datainsamlingsmetod.....	21
7.3 Etiska riktlinjer och sekretess.....	22
7.4 Analysmetod.....	23
8 Resultatredovisning	24
8.1 Tiden före fängelsestraffet.....	24
8.2 Tiden under fängelsestraffet.....	25
8.3 Tiden efter fängelsestraffet.....	27
8.4 Relationen till barnet.....	27
8.5 Mamman.....	28

9 Kritisk granskning	30
10 Sammanfattning och slutdiskussion	31
Källförteckning	37

Bilagor

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

1 Inledning

”Miten sitä jaksaa rakastaa omaa lastaan joka toistuvasti tekee laittomuuksia ja istuu vankilassa.

Joka jatkuvasti vahingoittaa toisia ja pahoittaa toisten mielen.

Minä en enää jaksa, en vaan jaksa.

Seuraavan tuomion saa selvitä ihan omillaan, en pidä huolta hänen asioistaan, en jaksa enää kannatella aikuista lasta.

Minä muserrun tähän tuskaani, enhän minä tällaista elämää itselleni halunnut.

Enkä lapselleni.”

(En mamma på forumet www.porttivapauuteen.fi)

Det här citatet är ett rop på hjälp från en anhörig mamma. Hon undrar hur hon ska orka älska sitt kriminella barn som gång på gång skadar människor runt omkring sig. Hon skriver att nästa gång han får en dom får han klara sig utan henne. Det var inte det här hon ville få ut av sitt liv, inte heller önskade hon ett liv som detta åt sitt barn. Mamman fick ett svar på sitt inlägg av en kvinna som hade en annan syn på saken:

”Oma poikani istuu elinkautista murhasta...

jaksanko rakastaa...jaksan /.../

äidin sydän vaan ei voi muuta kuin rakastaa. (joskus tuntuu että olisi helpompaa jos pystyisi olemaan rakastamatta)/.../

En missään tapauksessa ymmärrä poikani tekoa (tuskin hän itsekkään ymmärtää) enkä myöskään hyväksy tekoa, enkä tule koskaan hyväksymään sitä, mutta rakastan silti. /.../

Tää on ollut raskas matka koko perheelle, mutta ei auta. Matka senkun jatkuu...

Käyn poikaani katsomassa aina sellaisena viikonloppuna kun en ole töissä...eli jokatoinen.

Käyn niin kauan kuin jalka kantaa.”

(En mamma på forumet www.porttivapauuteen.fi)

Den här mammans barn avtjänar ett livstidsstraff för mord. Hon orkar älska sitt barn och anser att en mamma inte kan annat än att älska. Hon kan varken förstå eller acceptera sitt barns handlingar, men kan ändå älska. Det har varit tungt för hela familjen, men det går

inte att göra något åt saken. Hon tänker fortsätta besöka sin son tills benen inte bär henne mer.

Vårt lärdomsprov kommer att handla om mammans upplevelser kring barnets fängelsedom. I vår undersökning finns det fall där den villkorliga domen blivit verkställd och fall där den inte blivit det. Vi vill ta reda på vilka känslor som väcks, hur de hanteras, vilken hjälp som fås och hur relationen till barnet påverkas. Vi valde den här vinklingen för vi upplevde att det skrivits mycket om själva fången, och när fokus varit på anhöriga har det främst berört partnern eller barn med en förälder i fängelse. Det verkar inte heller finnas någon direkt stödgrupp för mammor till fångar i Finland och situationen i Svenskfinland verkar vara bristfällig. Är gruppen bortglömd? Varför finns det så lite litteratur om ämnet?

2 Syfte

Syftet med vårt lärdomsprov är att beskriva mammans känslor kring sitt barns fängelsedom och hur relationen mellan mamman och det vuxna barnet eventuellt ändras. Våra frågeställningar är:

- Hur kändes det för mamman när hon fick reda på att hennes barn skulle avtjäna ett fängelsestraff?
- Vilka känslor upplever eller upplevde mamman under tiden barnet är eller var i fängelse?
- Hur ser mamman på tiden som kommer eller kom efter fängelsestraffet?
- Hur har relationen till barnet påverkats?
- Vilket stöd har mamman fått?

Fokus kommer inte att ligga på orsaken till fångens straff; vi utgår från att mamman upplever skam och svåra känslor oberoende av brottets karaktär. Vi är medvetna om att samhället ser allvarigare på exempelvis mord än skattebrott. Dock finns det inte möjlighet för oss att rikta in oss på mödrar till barn som gjort ett specifikt brott eftersom det

förmodligen kommer att vara svårt att få tag i respondenter. Likaså kan vi inte avgränsa oss till om fången avtjänar eller redan har avtjänat sitt straff.

I vår teoridel börjar vi med att behandla familjen och fördjupar oss i moderns roll, barnets roll samt förändringar i familjen. Detta är viktigt eftersom både mamman och barnet hör till familjen och familjerelationerna påverkar båda parterna mycket. Efter att vi behandlat familjen går vi över till fången och berör riskfaktorer, hur det är i fängelset, kontakt med omvärlden samt mammans betydelse för fångens framtid. Även om fokus ligger på fången i detta kapitel knyter det an till mamman eftersom relationen mellan mamman och barnet påverkas på olika sätt i och med fängelsedom. Då barnet fått sitt fängelsestraff blir mamman anhörig till en fånge; vårt sista kapitel i teoridelen handlar om att vara anhörig. Vi behandlar mamman som anhörig, krisen, medberoendet, skammen och skulden samt olika stödformer. Detta kapitel är nyckelkapitlet som utöver att det sätter grunden för vår empiriska del även knyter samman de två första kapitlen i vår teoridel.

3 Familjen

Vi har valt att behandla familjen i vår teoridel i och med att hela familjen påverkas då en familjemedlem på något sätt tas ifrån familjen. Familjen kan jämföras med en maskin som behöver ett visst antal kugghjul för att fungera. När ett kugghjul blir defekt eller helt och hållet saknas, hur fungerar maskinen då? Den anhöriga mamman är en del av familjen, likaså barnet som får, eller har fått, ett fängelsestraff. Det är de vuxna som med sitt beteende avgör hurudan atmosfären i familjen är. För en god atmosfär krävs det kärlek och vilja. Vad händer med atmosfären i familjen då en av medlemmarna får ett fängelsestraff och rycks bort från sin roll? Resten av familjemedlemmarna blir anhöriga till en fånge. Varje familjemedlem reagerar på sitt eget sätt och reaktionen påverkas av hur relationen till den blivna fången är och har varit. (Juul 2009, s.7-9).

3.1 Mammans roll i familjen

Mammans roll är mycket betydelsefull för barnets utveckling och kommande liv. Likaså är pappans roll betydelsefull för barnets framtid. Barnets behov är i början väldigt grundläggande, det behöver mat och vila. Vart efter att barnet blir äldre ändras moderns roll, men en uppgift som alltid består är att ge kärlek åt barnet. Föräldrarna är till för barnen; föräldraskapet upphör inte trots att barnet flyttar hemifrån, bandet mellan mamman och barnet finns alltid kvar. Mamman är den första viktiga relationen barnet har och det är hon som blir barnets ”spegel”. Denna relation sätter grunden för hur barnet i vuxen ålder uppfattar sig själv. Relationen mellan mamman och barnet påverkas av huruvida mamman är nöjd med sig själv. Insikten ”att man duger som man är” överförs från mor till barn och barnet lär sig att människan har både fel och brister men ändå kan bli omtyckt. (Gavelin 2010, s. 65-69, 154; Hellsten 2000, s.143-147).

I relationen mellan mamman och barnet finns moderskärleken. Om mamman visar mycket kärlek och omsorg lär sig barnet att det är älskat för den det är och börjar älska sig själv. Förutsättningarna för att mamman ska kunna ge denna trygghet och kärlek åt sitt barn ligger i att mamman mår bra och har möjlighet att prioritera barnet framför allt annat. Det här hänger ihop med hur mamman klarar sin föräldraroll. Om barnet inte fått någon moderskärlek vet det inte vad kärlek är och kan inte älska sig själv. Barnet kan då istället börja förstöra för sig själv. Utan kärlek i livet slocknar ljuset i tunneln; moderskärleken lägger grunden för all kärlek i barnets liv och är därför mycket viktig. (Hellsten 2000, s. 147-150).

En mamma som älskar sitt barn vill att barnet ska ha det bra. Det är vanligt att föräldern känner oro för att barnet ska hamna snett eller råka illa ut. Om mamman inte kan släppa denna oro kan det påverka föräldraskapet och relationen till barnet negativt. Mamman kan inte veta exakt hur barnet blir som ungdom och som vuxen; hon kan inte heller kontrollera det. (Lerner 1999, s.98).

3.2 Barnens roll i familjen

Då ett par börjar vänta barn går de från att ha varit en dyad till en triad. Från det att barnet föds ändras livet för föräldrarna; de blir en mamma och en pappa med en baby som inte alls klarar sig själv. Babyn är det viktigaste och tvingar föräldrarna att leva i nuet, det som förr var betydelsefullt betyder inte längre lika mycket. Barnet blir det viktigaste för många år framåt. När barnet börjar klara sig själv kan föräldrarna allt mer lägga annat i första hand, vilket kan kännas skönt. Ifall barnet hamnar snett kan föräldern känna att barnet fortfarande måste komma i första hand. (Gavelin 2010, s. 27; Mörelius 2014, s.107).

Barnets roll i familjen bestäms utgående från hur föräldrarna behandlar varandra, men också utgående från hur föräldrarna behandlar barnet. I en familj där barnen blir uppmärksammade och får vara delaktiga blir de självständiga och vågar säga sina åsikter. Om föräldrarna i familjen inte kan, eller vill, vara med sina barn och inte tar med dem i beslutsfattandet samt i andra aktiviteter blir barnen mer osynliga. Detta kan förekomma i missbrukarfamiljer eller i familjer där föräldrarna inte mår bra psykiskt. (Paananen 1976, s.118).

3.3 Förändring i familjen

Då ett vuxet barn flyttat hemifrån har det redan skett en förändring av rollerna i familjen. När barnen flyttar hemifrån är det inte ovanligt att föräldrarna hamnar i en förändringskris. Mammans roll ändras vartefter barnet blir vuxet; detta behandlas i kapitel 4.1.2. Likaså ändras barnets relation till föräldrarna, det vill inte längre att föräldrarna lägger sig i lika mycket. Den här omställningen kan ge upphov till en förändringskris. Ifall det vuxna barnets beteende leder till en fängelsedom ändras rollen i familjen igen. Tillvaron blir svår och de nära relationerna börjar ofta lida. Alla familjemedlemmar reagerar på olika sätt. När familjemedlemmarna reagerar olika kan det vara svårt att förstå varandra. (Vankien Omaisets:s (VAO) guide 2013, s.30).

4 Fången

Det finns inga brott utan lag: ”*nullum crimen sine lege*”. I Finland kan man dömas till ovillkorligt eller villkorligt fängelse men också mildare straff. Ett ovillkorligt fängelsestraff kan antingen vara för en bestämd tid eller för livstid. Bestämd tid kan vara allt mellan 14 dagar och högst tolv år. Man kan även dömas till ett straff för flera brott, då handlar det om ett gemensamt straff. Maximitiden för gemensamt straff är 15 år. Om flera straff verkställs samtidigt får strafftiden inte bli mer än 20 år. Livstids fängelse berör endast några brott, såsom mord, dråp och landsförräderi. En livstidsfånge kan frigges tidigast efter tolv år, medan en person som begick ett brott före 21 års ålder och blivit dömd till livstids fängelse tidigast kan frigges villkorligt efter tio år i fängelse. Fångar kan benådas av Finlands president eller frigges av Helsingfors Hovrätt, men endast ett fåtal av alla som söker om benådning blir benådade. En fånge som avtjänar ett ovillkorligt fängelsestraff på en sluten anstalt kan ansöka om att få avtjäna straffet på en öppen anstalt. Ifall straffets längd är kortare än ett år kan fången få avtjäna straffet på en öppen anstalt. På öppna anstalter är det friare kontakt med omvärlden och fången kan styra mera över sin egen tillvaro. (Rikosseuraamuslaitos (RISE) 2015; Sarnecki 2009, s.20; Portti vapauteen).

Villkorligt fängelsestraff gäller endast straff på högst två år, utöver straffet kan böter ges. Om ett villkorligt fängelsestraff är över åtta månader, kan fången få samhällstjänst som tilläggsstraff. Samhällstjänst hör till samhällspåföljder, dit hör också ungdomsstraff, övervakning av villkorlig frihet samt övervakning av villkorligt fängelse för unga. Samhällstjänst kan man få istället för ett kortare ovillkorligt fängelsestraff som är max åtta månader. Längden på samhällstjänsten beror på straffets längd. Arbetet som utförs under samhällstjänsten är oavlönat och övervakat. (RISE 2015).

En ungdom mellan 15 och 17 år får ungdomsstraff om beslutsfattarna anser att ovillkorligt fängelse är för strängt och böter ett för mildt straff. Ungdomsstraffet är mellan fyra och tolv månader. Under denna tid utförs olika aktiviteter som ska främja social handlingsförmåga och orientering i arbetslivet. Övervakning av villkorligt fängelse för unga är ett tilläggsstraff för personer som begått ett brott innan de fyllt 21 år och avtjänar ett villkorligt fängelsestraff. Om fången själv vill det eller om fången har medicinerat kan övervakning av villkorlig frihet vara ett alternativ. Det här tillämpas då någon med

ovillkorligt fängelsestraff blir villkorligt frigiven men fortfarande har kvar över ett år av sitt straff. Syftet med övervakningen är att motverka återfallsbrottslighet. (RISE 2015).

Böter består antingen av ordningsbot eller böter. Ordningsbot är ett färdigt bestämt belopp som är mildare än böter och kan inte bli ett fängelsestraff. Böter skrivs ut i dagsböter och mängden dagar bestäms enligt brottet, medan beloppet bestäms enligt personens betalningsförmåga. Vid obetalda böter kan den dömda få ett fängelsestraff. (RISE 2015).

Vi kommer att fokusera på mammor till fångar med ovillkorligt fängelsestraff. Ett ovillkorligt fängelsestraff ges endast om brottet varit grovt. Vi vet inte om det är rätt att utesluta mammor till barn med någon av de andra straffformerna som finns, men vår hypotes är att det är tyngre för mamman om hennes barn har en ovillkorlig fängelsedom. Ett mildare straff, såsom böter eller samhällstjänst, är mindre synligt och ändrar inte på lika mycket i tillvaron.

4.1 Riskfaktorer

Vad är det som har gjort att just mitt barn blivit kriminellt? Vad har jag gjort för fel? Ofta finns det någon bakomliggande orsak till att någon blir kriminell, men det går inte att på förhand veta vem som blir det. Riskfaktorerna för kriminalitet är många, men betyder inte i sig automatiskt att någon blir kriminell. Vi har valt att fördjupa oss i några specifika riskfaktorer där vi upplever att familjens, men framför allt mammans roll, har en större betydelse.

4.1.1 Kända riskfaktorer

Det finns några riskfaktorer som alla i sig ökar risken för kriminalitet och flera faktorer tillsammans ökar riskerna ännu mer. Det kan exempelvis handla om problem i skolan, dåliga föräldrarelationer eller asociala vänner. Att personen själv visar tecken på asocialitet i tonåren är också en riskfaktor. Likaså påverkar temperament, impulsivitet samt andra personliga faktorer, såsom nyfikenhet och aggressivitet, risken att hamna snett. Även

drogmissbruk är en känd riskfaktor för kriminalitet. När dessa riskfaktorer förekommer i olika sammansättningar är steget till att bli känd hos sociala myndigheter inte långt borta. Att bli känd hos sociala myndigheter listas också som en riskfaktor. Dock är det viktigt att komma ihåg att dessa riskfaktorer inte automatiskt betyder att någon blir kriminell. (Bergström 2012, s.25; Wiklund 1991, s.77-78).

Ett barn som har problem i skolan, till exempel på grund av läs- och skrivsvårigheter, kan klara sig bra i livet tack vare goda familjerelationer. Föräldrar som stöder sitt barn minimerar olika riskfaktorer bara genom att finnas där. Om familjesituationen är bristfällig ökar även risken för att andra riskfaktorer blir problem för barnet. Ifall barnet har personlighetsdrag som är oroväckande eller föräldrar som inte kan hantera föräldraskapet märks detta ofta tidigt. Rådgivningspersonalen och dagvården är de första som kan märka riskfaktorer; det är de professionellas uppgift att ta upp oron och försöka göra något åt saken i ett tidigt skede. Senare blir det skolans uppgift att ta tag i problem som finns. De professionella samarbetar med familjen för att förändra barnets situation. Vi förmodar att föräldrarna är en viktig skyddsfaktor, men inser att de också kan vara en riskfaktor om föräldraskapet inte kan hanteras på ett bra sätt.

4.1.2 Föräldrarnas betydelse

Föräldrarna är den viktigaste relationen under barndomen. Relationen till föräldrarna ser ut på olika sätt beroende på hur föräldrarna hanterar sitt föräldraskap. Under tonåren blir vännerna allt viktigare, men relationen till föräldrarna är fortfarande viktig. Föräldern ska finnas där för sin tonåring, men också kunna släppa taget och lita på sitt barn.

En förälder som är engagerad i sitt barn och kämpar för att barnet inte ska hamna snett är en skyddsfaktor. Rättvisa föräldrar som respekterar sitt barn har en positiv inverkan på ungdomens val av vänner. Av olika orsaker är alla föräldrar inte rättvisa och respekterande. Föräldern kan vara överbeskyddande, orättvis eller ha allt för stränga regler. Detta kan ha en negativ inverkan på ungdomens val av vänner; ungdomen dras ofta till vänner som har olika slags problembeteenden. I familjer där föräldrarna har psykologiska och sociala problem är riskfaktorerna fler i och med att föräldrarna inte på samma sätt klarar av att stöda sitt barn; i dessa familjer finns kanske inga regler överhuvudtaget. I vissa familjer

uppstår problem på grund av att föräldrarna har olika värderingar och regler, detta märks kanske tydligast i familjer där föräldrarna är skilda. Tonåringen kan bli förvirrad av föräldrarnas olika linjer. (Kimber & Molgaard 2009, s.123; Wrangsjö 2004, s.58-59, 90-91).

En tonåring vill bli accepterad av sina föräldrar. Flickor tyr sig mer till sin mamma och söker mammans acceptans, medan pojkar tyr sig mer till pappan och vill ha hans acceptans. Mamman och pappan fungerar också som modeller för sina barn. Det är vanligt att barnet säger att det inte ska bli som sin förälder som vuxen, för att senare märka att det oundvikligen blivit det. Att inte bli accepterad av sina föräldrar och framförallt föräldern av samma kön är en riskfaktor. En tonåring som inte får bekräftelse och acceptans från sina föräldrar kan istället börja bete sig på ett oacceptabelt sätt i hopp om att bli sedd av någon. Om ungdomen inte blir sedd för den han eller hon är kan ungdomen istället sträva efter att bli sedd genom olika handlingar; exempelvis användning av narkotika, stölder eller våldshandlingar. Att vara någon som samhället inte accepterar är i alla fall bättre än att inte vara någon som inte syns. (Kimber & Molgaard 2009, s.123; Wrangsjö 2004, s.58-59, 90-91).

Föräldrarnas ansvar betonas om och om igen i olika källor som använts i lärdomsprovet. I ett exempel ur verkligheten säger en kriminell person att han önskar att vuxna skulle ha satt stopp för hans handlingar och att han skulle ha haft tydligare regler och straff. Det är viktigt att föräldrarna fortsätter att vara den trygga hamn de alltid har varit för sitt barn; en trygg hamn som innefattar kärlek, men också gränser. Våld handlar om övergivenhet, rädsla samt avsaknad av regler. Det är de vuxnas ansvar att ge barn och ungdomar en trygg grund att stå på. I vissa fall räcker det ändå inte, utan personen blir ändå kriminell. (Elium 2000, s. 162; Grandelius 1998, s.245-249).

4.1.3 Vännernas betydelse

En ungdom vill bli accepterad av sina föräldrar, om de blir det har de mest troligt vänner som accepterar dem för den de är. Ifall den unga inte blir accepterad av föräldrarna söker han eller hon sig till vänner som beundrar eller fruktar honom eller henne. Ungdomen vill vara någon och tillhöra en gemenskap till varje pris. Ifall det inte finns möjlighet att

tillhöra ett kamratgäng kan det vara frestande att göra dumdristiga saker för att få vara med, det kan exempelvis börja med att ungdomen mobbar någon vilket sedan kan övergå till kriminella handlingar. Solidaritet är viktig i tonåren, ungdomen vill vara engagerad i sin kamratkrets; som ungdom vill man inte känna sig utanför. (Wrangsjö 2004, s.130-132).

Denna dikt av Hjalmar Söderberg beskriver ungdomens situation bra:

*“Man vill bli älskad,
i brist därpå beundrad,
i brist därpå fruktad,
i brist därpå avskydd och föraktad.
Man vill ingiva människorna något slags känsla.
Själens ryser för tomrummet och vill kontakt
till vad pris som helst.”*

Under tonåren blir kamratrelationerna viktigare än vad de har varit tidigare. Detta leder till att ungdomen umgås mer med sina vänner samtidigt som han eller hon utvecklar en egen identitet. Ungdomen frigör sig från sina föräldrar, vilket kan vara en svår process som underlättas av vännerna. Ungdomen känner att det finns någon som förstår när inte föräldrarna gör det. Kamratgänget ger en identitet åt ungdomen; ifall kamratrelationerna inte är bra blir tonåren en tung period där ungdomen kämpar för att hitta någonstans att höra till. Utanförskap kan i sin tur leda till att riskfaktorer för kriminalitet uppstår. (Elium 2000, s. 158-161L; Erling & Hwang m.fl. 2002, s. 26-30).

4.1.4 Droger

Drogmissbruk har nämnts som en känd riskfaktor; drogerna kan ofta komma med i bilden i tonåren då ungdomen börjar umgås med nya vänner som kanske inte har ett bra inflytande. Många av dem som avtjänar ett ovillkorligt fängelsestraff är dömda på grund av något de har gjort då de varit drogpåverkade, därför har vi valt att behandla drogerna lite mer ingående under kapitlet riskfaktorer.

Varför börjar människan använda droger? Det kan bero på uppväxten; ifall personen har en otrygg barndom och har växt upp under dåliga sociala omständigheter kan risken vara större. Trots att uppväxten har varit bra kan en människa falla in i ett drogmissbruk; personen kan befinna sig i en livssituation då det finns behov av att fylla upp ett tomrum. Under tonåren kan ungdomen vilja testa gränser, passa in i kamratgänget eller våga vara på ett visst sätt. Tröskeln till att testa på droger kan i sådana fall vara lägre. Ju tidigare en person testat på droger, desto större är risken att han eller hon hamnar i ett drogmissbruk. En annan faktor som har betydelse är personligheten, är man nyfiket lagd är risken att man testat droger större. (Seppä m.fl. 2012, s. 9, 216; Bergström 2014, s. 112).

Droger och kriminalitet går hand i hand, men alla kriminella använder inte droger. Att använda och inneha droger är olagligt, vilket innebär att en person som använder droger automatiskt gör sig skyldig till narkotikabrott. Enligt EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) kan man kategorisera narkotikarelaterad brottslighet i fyra kategorier: brott som gjorts av ekonomiska skäl, psykofarmakologiska brott, systematiska brott samt narkotikabrott. (Seppä m.fl. 2012, s.242-243; EMCDDA: Fokus på narkotika 2007).

Missbrukaren kan börja med vidare kriminalitet för att ha råd med sina droger; det kan handla om stölder, prostitution eller försäljning av narkotika. Dessa brott görs av ekonomiska skäl. Ett psykofarmakologiskt brott innebär att missbrukaren begår ett brott på grund av en ändrad sinnesstämning till följd av användning av psykoaktiva ämnen. Systematiska brott sker i sin tur inom drogverksamheten; det handlar främst om våldshandlingar på grund av att någon angett information åt polisen eller inte har betalat sina skulder. Narkotikabrott innebär i sin tur: användning, innehav, odling, produktion samt handel av droger. Till narkotikabrott hör även pengatvätt eller att köra bil i drogpåverkat tillstånd. (Seppä m.fl. 2012, s.242-243; EMCDDA: Fokus på narkotika 2007).

Att bli kvitt ett drogmissbruk är inte enkelt. Missbrukaren vill ofta sluta, men suget efter drogerna kan vara för starkt. Det är inte heller ovanligt att missbrukaren får ett återfall efter en tid av nykterhet, till exempel efter ett avtjänat fängelsestraff. Orsakerna till återfall kan vara många; några exempel är känsla av ensamhet, att vilja belöna sig för att fira något eller en känsla av att ett normalt liv inte tilltalar. (Bergström 2014, s. 407).

För en anhörig mamma är det tungt att se sitt barn mitt i drogträsket. De flesta känner till att drogerna går hand i hand med kriminalitet. Få mammor önskar ett sådant öde åt sitt barn, men ändå finns det många mammor som ser sitt barn gå detta öde till mötes. Mammans liv påverkas av barnets liv; vilket behandlas mer grundligt i kapitel 5.

4.2 Fången i fängelset

Efter en tid i kriminella banor grips den kriminelle oftast för sina handlingar. Personen måste ha gjort ett grovt brott för att få ett ovillkorligt straff. Fängelsestatistik visar att andelen män i fängelset är betydligt högre än andelen kvinnor; nio av tio brott görs av män. Vad kan detta bero på? Trots liknande brott döms män ofta strängare än kvinnor, kan kvinnorna därför undgå fängelsestraff lättare än män? Generellt finns det två typer av fångar; livstidskriminella och engångsförbrytare. Livstidskriminella åker in och ut ur fängelset av olika skäl, till exempel kan det handla om att personen inte kan hantera livet utanför murarna. Engångsförbrytare återvänder inte till fängelset på nytt efter ett avtjänat straff. (Bergström 2012, s.23, 38-42).

Målet för ett fängelsestraff är att förbereda fången för ett liv utan brott genom att hjälpa honom eller henne att hantera sitt liv och bli anpassad i samhället, samt att förhindra kriminalitet under strafftiden. Då fången kommer till fängelset görs en individuell plan för strafftiden; i planen behandlas avtjänningen av straffet, villkorlig frigivning samt frigivning. I fängelset finns regler för hur fången ska uppföra sig, bland annat fängelselagen, och om dessa regler bryts kan fången få disciplinstraff. Fången måste delta i någon sorts aktivitet under fängelsetiden, detta kan undvikas endast med en giltig orsak. Aktiviteterna är bland annat arbete, utbildning, rehabilitering, fritidsaktiviteter samt själavård. Fången får sysselsättningspenning då han eller hon deltar i aktiviteter. Aktiviteterna bidrar till ökad livshantering och anpassning i samhället. Fången intas i det fängelse som ligger närmast fångens hemkommun om det är möjligt. Ifall fången önskar att bli intagen i ett visst fängelse beaktas önskemålet. Ibland påverkas placeringen av olika faktorer, såsom att det närmaste fängelset är fullt eller att det finns fångar som utgör ett hot för varandra. (Fängelselagen 767/2005, § 2 & 3; RISE:s handbok 2014).

4.3 Kontakt med omvärlden

Fångar som kommer till ett slutet fängelse uppmanas att försöka hålla kontakt med människor som är viktiga för honom eller henne. Denna viktiga kontakt begränsas dock av olika regler i fängelset. Exempelvis får fången inte inneha någon mobiltelefon på en sluten anstalt och användningen av internet är begränsad till endast viktiga ärenden, såsom rättsliga ärenden. Om fången vill ringa åt någon måste hon eller han först köpa ett telefonkort med egna pengar och sedan få ett tillstånd att ringa; ifall det begärs måste fången ange vem han eller hon ringer åt. Vid misstankar kan samtalet avlyssnas, men då måste fången och den han eller hon pratar med informeras om detta. Kontakt via vanliga brev kontrolleras inte, men vid misstanke om brott kan breven läsas eller genomlysas. (Fängelselagen 767/2005 § 9 & 9a kap.12; .RISE:s handbok 2014, s.25).

Myndigheterna har inte rätt att ge ut information om fången åt anhöriga, till exempel vilket fängelse fången befinner sig i. Fången ska själv först kontakta dem han eller hon vill ha kontakt med. Om fångens mamma känner till var hennes barn avtjänar sitt straff kan hon via brev försöka påverka sina möjligheter att träffa eller få kontakt med sitt barn. Det är inte sagt att fången svarar på brevet eller tar i beaktande mammans önskemål om att vara i telefonkontakt eller att få komma på besök. Mamman kan inte besöka sitt barn om inte barnet vill det. Ifall fången är minderårig är kontakten med förmyndarna annorlunda, de har rätt att få information om fången. (VAO:s handbok 2014).

Fången får ta emot besökare på högtidsdagar och veckoslut. Det finns olika former av besök: övervakade besök, besök under särskilt övervakade förhållanden samt oövervakade besök. Fångens föräldrar räknas till familjen och kan komma på oövervakat familjebesök i två till sex timmar. Fången kan få permisson efter att ha avtjänat två tredjedelar av sin fängelsetid eller vid speciella undantag. Permissionen kan vara högst tre dygn under två månader. (RISE:s handbok 2015).

4.4 Mammans betydelse för fångens framtid

Vårt syfte är att ta reda på om relationen mellan mamman och hennes barn ändras på grund av fängelsestraffet. Kan relationen ha en inverkan på hur fångens framtid blir? Är mamman betydelsefull för både en medelålders fånge och för en fånge som är under trettio?

I källorna som använts i lärdomsprovet fanns ett exempel på hur relationen mellan en mamma och hennes tonåring ändras med åren; under tonåren ska relationen kännetecknas av ett ankare som har en lång kedja. Ankaret fungerar som stöd när det behövs, men ju mer åren går desto osynligare blir ankaret och ungdomen börjar stå mer på egna ben. I början är det föräldern som drar i kedjan och sätter gränser, men så småningom får ungdomen kontrollera sitt ankare själv. Ungdomen väljer själv när han eller hon söker stöd hos sin mamma. Ankaret symboliserar hopp; att kunna ha sin mamma som en trygg hamn oberoende av vad man gjort har en viss betydelse för fångens framtid. Hur ankaret ser ut har att göra med roller i familjen, vilket behandlades i kapitel tre. (Gavelin 2007, s.49).

I en familj där familjemedlemmarna har pratat öppet om det mesta och inte kritiserat varandra, kan mamman och barnet klara av att upprätthålla en god relation trots fängelsestraffet. En öppen och accepterande atmosfär i familjen främjar goda relationer mellan familjemedlemmarna. I familjer där var och en suttit på varsitt håll i hemmet och kommunicerat bara då det behövts, kan mamman ha svårare att ta kontakt med sitt barn och barnet har likaså svårare att öppna sig inför mamman. I en sådan familj kanske mamman har mindre betydelse för barnet i framtiden.

5 Att vara anhörig

Definitionen på en anhörig är oftast en person som har släktband till en annan person. Det kan också handla om en nära vän. Begreppet är brett och bör preciseras för att det ska bli mer klart. Vårt lärdomsprov fokuserar på anhöriga mammor som har eller har haft sitt barn i fängelse. (Jeppsson Grassman 2003, s.11-13).

Om en person man älskar gör något som skadar honom eller henne, är det helt normalt att man som anhörig försöker hjälpa personen. Många av dem som avtjänar ett fängelsestraff har också någon form av drogproblematik; som anhörig ser man baksidan av drogerna och det kan vara svårt att känna igen den egna familjemedlemmen. Den anhöriga kan försöka hjälpa till i den grad att det blir ett skadligt beteende för henne själv. Att ständigt försöka hjälpa upp en person som fastnat i ett drogtrask och trivs bra där framkallar stress och rädsla hos den anhörige, eftersom en drogpåverkad person kan vara hotfull och oberäknelig. Det är vanligt att anhöriga utvecklar ett medberoende; detta behandlas i kapitel 5.3. (Bång 2012, s.20).

Som anhörig till en fånge är det viktigt att inte själv bära all börda. Den anhöriga riskerar att börja leva sitt barns liv och glömmer bort sig själv. När den anhöriga tar över sitt barns liv hindrar hon sitt barn från att ta eget ansvar. Den anhöriga har svårt att förstå sitt barns val, men tyvärr är det många val som inte går att förstå. (Bång 2012, s.6, 23, 48).

5.1 Den anhöriga mamman

När barnet är vuxet kan mamman inte längre lägga sig i barnets liv på samma sätt, hon har inte ansvar för barnet längre. Det kan vara en stor utmaning att ge avkall på ansvaret som gav mening i livet, och när ansvaret är borta kan det kännas tomt. Ifall barnet börjar gå in på fel vägar kan mamman lägga sig i och vilja rätta till, vilket inte alltid lyckas. Barnet vill eventuellt inte ta emot mammans råd. Vännernas betydelse ökar allt mer under tonåren och deras åsikter kan väga mer än föräldrarnas åsikter. Mamman måste kunna acceptera att hon inte har samma roll som hon tidigare haft. Då hon kan acceptera detta kan hon skapa en ny sorts relation till sitt barn. Under accepteringsprocessen kan mamman inse att något hon gjorde när barnet var litet inte var bra för det, men det är viktigt att minnas att det inte går att ändra på det förflutna. Om mamman kan leva i nuet och acceptera att hon har gjort mindre bra saker och att barnet nu står på egna ben kan hon skapa den nya relationen. (Gavelin 2010, s.146-152).

Accepteringsprocessen sker oftast när tonåringen frigör sig från föräldrarna och flyttar hemifrån. Mamman kan se att barnet rör sig på fel vägar och hon kan ana att det kan sluta illa. Trots det finns oftast ett hopp om att allt ska ordna sig. När barnets fängelsedom är ett

faktum kan det ändå bli en överraskning för mamman och hon kan hamna i en kris. Oron över det egna barnet blir stor och mamman glömmer lätt bort sig själv. Krisen är en normal reaktion för fångens anhöriga. När de första stadierna av krisen är över börjar mamman ofta undra varför hennes barn har hamnat snett, hon upplever skam och skuld samt undrar om det är hennes fel att det blev som det blev. (VAO:s handbok 2013, s.17, 28)

Dessa känslor och reaktioner är vanliga hos anhöriga mammor. Men hur är det om mamman själv har en kriminell bakgrund eller är psykiskt sjuk? Känner hon lika stor skam eller är det lättare för en mamma i den situationen att acceptera situationen? Vi är medvetna om att alla mammor inte klarar av sin modersroll eller ens figurerar i sitt barns liv, dessa mammor upplever eventuellt inte sitt barns fängelsestraff på samma sätt som mammor som alltid funnits där för sitt barn. Hur är det med en mamma som blir utpressad och hotad av sitt eget barn eller av dess vänner? Vill hon ha kontakt med sitt barn, vill hon överhuvudtaget veta av sitt barn längre?

5.2 Krisen

Det är vanligt att fångens anhöriga hamnar i en kris när fängelsedomerna kommer. En kris är alltid individuell, den kan antingen vara traumatisk eller en förändringskris. Oberoende av krisens slag uppstår samma slags lidande. Den traumatiska krisen uppstår då något oväntat händer, något som rör om i människans liv och gör att hon inte vet hur hon ska kunna fortsätta livet på samma sätt som tidigare. Detta kan vara barnets fängelsestraff. Förändringskrisen är något som alla upplever under livets gång, den kommer till exempel då barnen flyttar hemifrån och är naturlig. Fängelsedomerna är inte en naturlig livshändelse och därför blir krisen som uppstår en traumatisk kris. (Wikström 2004, s. 15-19).

Då människan hamnar i en kris är det på grund av att hennes tidigare erfarenheter inte är tillräckliga för att klara av att hantera situationen. Vid en kris kan människan få svårt att äta, sova, koncentrera sig, att känna igen sig själv och hon upplever därför stress. Krisen är alltid övergående; människan lär sig att leva efter krisen och krisen ger livserfarenhet. För en mamma till en fånge kan det vara svårt att finna en inre ro och lära sig leva efter krisen på grund av samhällets syn på kriminella. (Wikström 2004, s.33-35).

5.3 Medberoendet

Medberoende uppstår när man vill hjälpa någon man älskar, såsom en mamma älskar sitt barn. Mamman tror att hon hjälper sitt barn, men om det hon gör leder till att barnet kan fortsätta med sitt destruktiva beteende är det inte hjälp; då möjliggör hon att barnet kan fortsätta med beteendet. Hjälpen ska vara positivt i längden och inte bara för stunden. När mamman hjälper för stunden blir hon en del av sitt barns beroende eller beteende, hon blir en möjliggörare. Mamman vill oftast finnas där för sitt barn och genom att hjälpa kan hon känna sig viktig. Vid det här laget är mamman på god väg in i ett medberoende, hennes liv börjar kretsa kring barnet och allt annat blir mindre viktigt. Den medberoende har svårt att skilja på sina egna behov och den anhörigas behov, hon lever inte längre sitt eget liv. En medberoende person är väldigt omtänksam mot andra, men hård mot sig själv på grund av skamkänslor. Skuld och skam är faktorer som har konstaterats leda till medberoende och som är vanliga känslor hos mammor till fångar. (Bång 2012, s.23; Iverus 2008, s.137-142; Marano 2012, s.26-27).

När mamman är medberoende blundar hon för verkligheten och intalar sig själv att allt kommer att bli bättre. Mamman vill sitt barn väl, men när hon är medberoende gör hon sig själv illa. Hon har svårt att säga nej och gör saker som hon egentligen innerst inne inte skulle vilja eller behöva göra. Det är viktigt att den medberoende får hjälp så fort som möjligt för att inte medberoendet och hälsan ska bli värre. Mammans andra nära relationer tar skada av medberoendet på grund av att allt kretsar kring barnet. När mamman frigör sig från medberoendet frigör hon sig inte från sitt barn, utan från det negativa engagemanget. En medberoende som inte har någon att "hjälpa" kan börja känna sig värdelös då hon inte har någon att lägga all sin energi på. Livsglädjen kommer utifrån och från andra istället för att komma från personen själv. (Beattie 2008, s.43-44, 55-65, 71; Iverus 2008, s.137-142).

5.4 Skam och skuld

TVå känslor som ofta finns hos anhöriga är skuld och skam. Skulden är kopplad till handlingar som man själv gjort och upplever felaktiga. Skammen är däremot kopplad till den man är som person och den är en av våra grundegenskaper. Dessa känslor hänger ihop

och leder till att personen börjar isolera sig, döljer problem från andra och inte vågar berätta om vad som hänt. Då den anhöriga håller allt inombords stärks känslan av skuld och skam. För att bli fri från skulden måste den anhöriga ändra på sina handlingar, möta och acceptera sanningen. För att bli fri från skam måste man kunna förlåta sig själv och prata öppet om skammen. För en mamma till en fånge kan det vara tungt att försöka bli fri från dessa känslor; mamman är medveten om hur samhället ser på grova brott. (Bengtsson & Gavelin 2004, s. 43; Bång 2012, s. 106; Iverus 2008, s.125-128).

En person som inte kan bli fri från skuld- och skamkänslor skapar fler lögner och hemligheter utåt. Hemligheten kan jämföras med en stor elefant mitt i rummet; alla i familjen ser den, men blundar ändå för den. Förnekelsen leder till att det blir svårt att kunna koncentrera sig på något annat. Ju mer man förnekar verkligheten och stänger ute andra, desto mer växer skammen. Skulden gör i sin tur att andra har svårare att nå en och att man själv inte kan nå andra på samma sätt som tidigare. Det blir helt enkelt svårare att ha kvar sina relationer på samma sätt som tidigare. (Bengtsson & Gavelin 2004, s. 54-55; Bång 2012, s. 105).

Som nära anhörig, framför allt som mamma, tar man ofta på sig skulden för det som hänt. Mamman undrar vad hon kunde ha gjort annorlunda och om hon borde ha gjort mer för barnet. Detta bidrar till att mamman inte kan vila i sig själv och inte heller tycka om sig själv eller andra. Genom att acceptera verkligheten och bli fri från skuld och skam underlättas mammans vardag. Hon måste förstå att hon inte kan göra konkreta ändringar i barnets situation. Det hon kan göra är att finnas där för sitt barn genom att vara klar och tydlig, lyssna och hjälpa om barnet vill ha hjälp. (Bång 2012, s.110-111).

5.5 Stödformer

Den anhöriga behöver få stöd i ett tidigt skede för att hon ska inte blir kvar i sin oro över barnet och lägga all energi på det. Olika stödformer som finns att tillgå är professionellt stöd, referensgrupper och församlingars stöd. Mamman kan söka hjälp vid exempelvis Evangeliska Lutherska Kyrkan i Finland, Stiftelsen för kriminalvårdens främjande KRITS, Vankien omaiset VAO och Portti vapauteen. Finns det någon mer specifik stödform för svenskspråkiga mammor, till exempel någon referensgrupp? (VAO:s guide 2013, s. 28).

När vi forskat kring olika stödformer för mammor till fångar i Finland har vi konstaterat att en stor del av informationen är skriven på finska. De instanser som erbjuder stödformer finns på finska orter. Stöd som specifikt är riktat till fångars mammor finns inte på svenskspråkigt håll, på dessa orter kan mamman gå till den kommunala social- och hälsovården eller församlingarnas diakoniverksamhet och få hjälp via dem. Om mamman saknar en kristen tro vill hon kanske inte delta i församlingarnas program. Andelen svenskspråkiga fångar i Finland är rätt så låg, cirka 50 fångar i hela Finland av totala mängden som 2014 var 3097 fångar. Det här är sannolikt en av de största och mest bidragande orsakerna till att stödformerna främst finns på finska. (RISE 2015 & Sacrista).

6 Sammanfattning av teoridelen

Relationen mellan en mamma och hennes barn är alltid speciell, den finns kvar trots att barnet blir vuxet och den ändras med åren. Under graviditeten och barndomen sätts grunderna för relationen och då får barnet också den grund som det ska stå på resten av sitt liv, mamman har därmed en betydelsefull roll. Hur relationen mellan mamma och barn blir, påverkas dels av föräldrarnas relation, dels av olika destruktiva beteenden i familjen samt av eventuella sjukdomar hos föräldrarna.

Huruvida barnets relation till sina föräldrar är bra eller dålig bestämmer ändå inte om barnet blir kriminellt. Det är flera riskfaktorer som inverkar på kriminellt beteende, likaså finns det skyddsfaktorer som kan minimera riskfaktorerna. Till exempel kan en bra grund hemifrån och att barnet känner sig älskat av sina föräldrar minimera riskfaktorerna. Oftast är det inte enbart en riskfaktor som spelar in då barnet börjar gå in på fel väg, istället blir det en snöbollseffekt vars slutresultat är svårt att förutspå. När mamman upptäcker att det börjar gå snett för hennes barn är det vanligt att hon känner oro och ju längre barnets destruktiva beteende pågår, desto större är sannolikheten att mammans liv kretsar kring oron för barnets framtid. Eftersom moderskärleken är stark i de flesta fall blir det speciellt svårt för mamman att se sitt barn må dåligt.

Mamman vill hjälpa sitt barn samtidigt som hon undrar om det var hennes fel att barnet hamnat snett. Tillvaron fylls ofta av skuld- och skamkänslor som kan bli svåra att handskas med. Skuld och skam kan leda till ett medberoende och när straffet är ett faktum kan mamman hamna i en kris. Under fängelsetiden är det svårt för mamman att hålla kontakten med sitt barn, det är barnet som måste ta initiativet för kontakten. Därför påverkas mammans tillvaro under barnets fängelsestraff av hur relationen till barnet är och hur familjedynamiken varit. Kan barnet gå till mamman som den trygga hamnen trots det han eller hon har gjort, eller skäms barnet för mycket? Mamman kanske inte heller vill upprätthålla kontakten på grund av det barnet har gjort.

Känslorna som mamman upplever kan leda till att hon glömmer bort sig själv och börjar må dåligt. Därför är det viktigt att mammor till fångar får stöd i ett tidigt skede. Då vi skrivit detta lärdomsprov har vi lagt märke till att det finns lite stöd som är riktat till mammor i Svenskfinland som har barn i fängelse. Däremot finns det stöd för mammor till missbrukare; flera fångar har narkotikaproblem och därför kan denna stödform lämpa sig för mammor till fångar. Andra stödformer finns i kommunerna och församlingarna eller på finskt håll.

7 Metod och tillvägagångssätt

I detta kapitel berättar vi hur undersökningen har utförts, hur vi fått tag på respondenter, vilken metod som använts, hur etiska frågor har beaktats samt hur svaren har analyserats. Vi motiverar våra val och beskriver hur de olika stadierna av undersökningen har genomförts.

7.1 Kvalitativ metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod. Valet av metod baseras på att temat för lärdomsprovet är känsligt. Då känslor undersöks är det svårt att få ett heltäckande svar genom att respondenten kryssar i svarsalternativ på en enkät. Genom intervjuer fås en bredare bild av mammornas känslor och vid behov kan också följd- och tilläggsfrågor ställas. Temat är omfattande och svaren går inte att förutspå.

Syftet med lärdomsprovet är att få fram mammornas känslor och upplevelser kring att deras barn sitter eller har suttit i fängelse. Vi antog att det kan bli svårt att hitta respondenter eftersom temat är känsligt, därför fungerar en kvalitativ metod med intervjuer eller skriftliga svar bäst. Enligt Kvale och Brinkmann fungerar intervjuforskning som ett redskap för att få fram en bild av den enskilde respondentens liv. Intervjun är mer personlig än en enkät eftersom den som intervjuar lyssnar lyhört och försöker sätta sig in i respondentens situation. (Kvale & Brinkmann 2009, s.17-19).

7.2 Undersökningsgrupp och datainsamlingsmetod

Vi informerade om vår intervju via exempelvis fängelser, socialarbetare, diakonissor samt olika forum på nätet. Problemet var att dessa instanser inte får ge ut information om sina klienter till oss, därför kunde vi endast ge ut information om vårt arbete och hoppas att instanserna spred den vidare. Sedan fick vi vänta och hoppas på att mammorna i sin tur tog steget att kontakta oss. När vi upptäckte hur svårt det var att nå dessa mammor försökte vi

också med en annons i en tidning samt att sprida informationen via skolans e-post. Vi hade redan hunnit börja ifrågasätta om undersökningen skulle kunna utföras som planerat, men till slut kontaktades vi av en diakonissa som hade träffat en intresserad mamma. Efter den första intervjun hjälpte den första respondenten oss att hitta ytterligare en respondent. Därefter kom ytterligare två respondenter via olika kanaler. Vi fick sammanlagt fyra respondenter.

Vår grundtanke var att utföra intervjuer, vilket vi gjorde i de flesta fall. Eftersom avståndet mellan oss och respondenten i ett fall var väldigt långt föreslog vi att denna respondent skulle svara skriftligt. Detta alternativ fungerade också bra. Eftersom temat är känsligt fanns det situationer då det kändes rätt att erbjuda respondenten en möjlighet att svara skriftligt istället för att träffas för en intervju trots korta avstånd. Vi lade märke till att många kvinnor vill lägga händelserna bakom sig, vilket var orsaken till att en möjlig respondent tackade nej till intervjun.

Då våra respondenter kontaktat oss skickades först frågorna ut så att respondenterna i lugn och ro skulle få bekanta sig med dem före intervjun. Till kvinnan som svarade skriftligt skickade vi ut frågorna och meddelade ett datum då vi önskade få hennes svar. Under intervjuerna använde vi bandspelare samt gjorde anteckningar. Respondenterna hade på förhand tillfrågats om de godkände att intervjuerna spelades in, alla gick med på detta. Respondenterna fick själva välja var de ville bli intervjuade. Intervjuer gjordes både i hemmiljö och på lugnare caféer.

7.3 Etiska riktlinjer och sekretess

Då frågorna skickades ut informerades respondenterna att vi ansvarar för att de är och förblir anonyma. Vid intervjutillfället förklarade vi att namn, orter och annat som kan avslöja vem respondenten är döljs. Vartefter intervjuerna transkriberats har de raderats från bandspelaren. När lärdomsprovet är färdigt kommer de utskrivna intervjuerna att makuleras. Vi har också varit ensamma då vi lyssnat på och transkriberat intervjuerna. För att försäkra oss om att inga missförstånd uppstått eller att något glömts bort skickades den utskrivna intervjun till respondenten för en sista kontroll, då fick respondenten möjlighet att kontrollera sina svar.

Alla de fyra etiska riktlinjerna har beaktats; informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser samt forskarens roll. Informerat samtycke har uppnåtts genom att ge respondenterna viktig information om syfte, intervjun samt om den utskrivna intervjun. Respondenten har inte varit bunden till att delta. Konfidentialiteten har följts genom att noga se till att sekretessen hållts. Vi ville att konsekvenserna av vår intervju skulle vara goda, respondenten ska känna sig sedd och betydelsefull. Därför tackade vi våra respondenter med en liten gåva i slutet av intervjun. Som forskare vill vi se till att vårt lärdomsprov blir representativt och har en hög standard. (Kvale & Brinkmann 2009, s.84-91).

7.4 Analyismetod

Materialet från intervjuerna har analyserats med den metod som Kvale kallar ad hoc, vilket innebär att skapa mening. Våra respondenters svar var väldigt personliga och skilde sig mycket från varandra trots att det fanns många gemensamma nämnare. Eftersom känslor undersöktes skulle det ha varit svårt att endast använda en specifik analysmetod, i ad hoc växlar man fritt mellan olika tekniker. I vissa långa svar användes meningskoncentrering för att få fram det väsentliga. (Kvale 1997, s.175-178, 184-185).

När alla intervjusvaren hade transkriberats lästes de igenom. Vi jämförde respondenternas svar en fråga i taget och analyserade svaren. Vi sökte efter likheter och skillnader i svaren. På vissa ställen tolkades svaren mer på djupet för att få en bättre bild av helheten och varför vissa känslor upplevs. Vi skrev ner viktiga punkter för att sedan bättre kunna jämföra svaren med vår teoridel. Syftet och frågeställningarna ur teoridelen listades och vi sökte stöd för dessa ur respondenternas svar och hittade även sådant som skilde sig från vår teori.

8 Resultatredovisning

Gemensamt för alla fyra respondenter är att de har en son som fått en ovillkorlig fängelsedom. Allas söner har, eller har haft, ett drogmissbruk och detta har påverkat mammornas känslor kring fängelsedomen i olika grad. Vissa av respondenterna har sitt barn i fängelset för närvarande, medan några är frigivna. Några av sönerna har avtjänat upprepade fängelsestraff, medan någons dom inte överhuvudtaget har verkställts. Vi har intervjuat både svenskspråkiga och finskspråkiga mammor från olika orter i Finland.

8.1 Tiden före fängelsestraffet

Barndomen har varit trygg hos de flesta av respondenternas barn. Föräldrarna har varit närvarande i sina barns liv. Det som däremot har haft inverkan på att barnet blivit kriminellt är personligheten. Det har handlat om livliga och nyfikna barn som testat gränser, men också motsatsen; inåtvända barn med social fobi som blivit utsatta för mobbning. I ett av fallen medger mamman att hon hanterat föräldrarollen bristfälligt; sonen har inte fått det stöd av sin mamma som han skulle ha behövt få. Han har fått se och uppleva sådant som ett barn inte ska behöva vara med om. Barndomen har inte varit trygg i detta fall.

Några av pojkarna som hade en trygg barndom hade många vänner och ett stort socialt nätverk. Någon klarade skolan galant och var duktig inom idrott. Mammorna till dessa söner anser att de är fina pojkar som är snälla och kanske har svårt att säga nej. För pojken med otrygg barndom hade mindre kriminella handlingar kommit med i bilden redan i tidig ålder. Trots att pojken gripits för sina handlingar och mamman visste om det berättar hon att hon inte just då kunde förstå att han skulle ha behövt mycket mer hjälp än vad han fick. Denna mamma beskriver sin relation till sonen mer som en kamratrelation än en mor och son relation.

Alla pojkar hade börjat med olika slag av droger i tonåren, vissa av pojkarna började i mitten av tonåren, medan andra började då de nästan kommit över tonåren. De av mammorna som hade kunnat ge sitt barn en trygg barndom kunde också se att deras barn

hamnat i drogkretsar. De kämpade för sina barn och såg dem sitta fast i en ond cirkel i många år. Dessa mammor förstod att ett fängelsestraff kunde bli verklighet och de gick med en ständig oro över att inte veta var det egna barnet befann sig och vad det höll på med. Några av dessa mammorna önskade att ett fängelsestraff skulle komma, för då skulle oron över att inte veta var barnet är försvinna. Mamman som hade haft en kamratrelation med sitt barn hade inte förstått hur illa ställt det var med sonen, han hade kunnat hemlighålla sina kriminella handlingar.

När mammorna fick reda på fängelsedomerna var det blandade känslor för de flesta, en blandning av lättnad och kaos. För mamman som inte hade förstått hur illa det var med hennes son kom fängelsedomerna som en kalldusch; hon upplevde hat, sorg, skam och skuld.

8.2 Tiden under fängelsestraffet

När barnet börjat avtjäna sitt fängelsestraff och då mödrarnas blandade känslor lagt sig, har mödrarnas mående varierat mycket. En av kvinnorna berättar att det var tungt när hennes son var borta över julen. En annan av respondenterna är lättad att veta var hennes son är, men hon har börjat oroa sig över vad som ska hända när han blir frigiven. En tredje mamma kan inte förstå att det är sant; det måste ha skett ett misstag. Så här berättade mamman:

”... Nyt kun olen lukenut tutkintamateriaalin, ymmärrän, että lapseni on hyvin suunnitelmallisesti toteuttanut rikoksensa ja tietää tarkalleen kuinka jäljet peitellään. Se aiheuttaa minussa suoraan sanottuna kauhua; olen kasvattanut rikoshirviön...”

Denna mammas ögon öppnades för verkligheten och hon lägger mycket skuld på sig själv. Gemensamt för några av mammorna är att de kan släppa ut sina innersta känslor när barnet är i fängelset, sådana känslor som de har hållit inom sig medan barnet varit på fri fot. Mammorna har velat visa sig starka och när barnet är i fängelset behöver de inte hålla upp fasaden, de behöver inte vara rädda eller känna sig hotade på samma sätt.

Alla våra respondenter har upplevt att kontaktmöjligheterna under fängelsetiden har varit bra. Det som även är gemensamt för våra respondenter är att deras söner har velat ha kontakt med sina mammor, vilket gynnar kontaktmöjligheterna avsevärt. Respondenterna tycker att det är skönt att kunna skriva brev och hålla telefonkontakt med sina barn. Trots att möjligheterna till att hålla kontakt är goda kan det kännas obehagligt för mamman att besöka sitt barn i fängelset. Två av mammorna berättar:

”...Saan nähätä häntä vain pleksilevyn takaa ja puhua puhelimen kautta. En saa koskea edes pleksilevyyn välillämmme. Nyt tunnen itseni rikolliseksi kun kävelen vankilan ovista sisään, minut tarkastetaan, identifoidaan ja pidetään koko ajan kameravalvonnassa ja lappu kaulassa...”

”...jag var och hälsade på honom en gång i fängelset och jag tyckte det var obehagligt och tänkte hur ska jag klara av det här? Och jag hade sagt åt honom att om han hamnar in kommer jag inte och hälsar på, det var mitt motto. Men jag for ändå och det gick riktigt bra.”

I fängelset är det svårt för fången att fortsätta leva samma liv som han eller hon levde utanför murarna. Trots det kan fången ändå få tag på droger i fängelset och fortsätta med viss kriminell verksamhet. Majoriteten av respondenterna var ändå lättade över att veta var barnet befann sig. Denna kvinna anser att fängelset inte hjälper fången, men att samhällets medlemmar är nöjda när missbrukare och kriminella är bakom lås och bom.

”Man vet ju hur det är i fängelset, det blir ju inte bättre där. Det är så jättemycket droger där, det säger han också själv. Det är lättare att få tag på droger i fängelset än när man är fri. Det är ingen lösning, men de är undan från gatan.”

Våra respondenter har gemensamma åsikter om böter, samhällstjänst och villkorligt straff; missbrukaren struntar i dessa. När barnet struntar i dessa straff leder det slutligen till en fängelsedom.

”...det är lätt om de får böter, för då betalar typ mamma och pappa bort dina böter om de har möjlighet /.../ men det hjälper inte, är de på samhällstjänst eller får böter så nej. De kör ändå sin linje och de ska ha sina preparat, och de ska ha sitt gäng. Fängelset är bättre. Tyvärr.”

8.3 Tiden efter fängelsestraffet

De av respondenternas barn som är frigivna har också kommit ur sina missbruk. Mammorna till dessa barn känner oro och är medvetna om att barnet kan få ett återfall i sitt missbruk. De mammor vars söner avtjänar sitt straff nu känner också oro över framtiden; oro över att barnet faller tillbaka i gamla banor eftersom mammorna upplever att fångarna är utlämnade då de blir frigivna. De flesta av våra respondenter ser hoppfullt på sitt barns framtid och hoppas att allt ska ordna sig. Som motvikt till detta finns det en respondent som inte kan se hoppfullt på sitt barns framtid, hon tror att sonen alltid kommer att fortsätta i samma banor. Flera av våra respondenter kritiserar det system som finns i Finland. En av mammorna uttalade sig så här:

” De är ju utlämnade, när de är där (i fängelset) har de ju ett nätverk med socialarbetare mm. /.../ men när de kommer ut står de där och har inget att falla på, du måste kämpa själv. Det är svårt att få jobb, du är ensam och då är det ofta så att man faller tillbaka i gamla mönster. Du har inget annat än gamla kompisar.”

8.4 Relationen till barnet

Alla våra respondenter har en relativt bra relation till sitt barn och i vissa fall tycker mamman att relationen har förbättrats efter allt de gått igenom tillsammans. De flesta av respondenterna har alltid haft en nära relation till sina söner. Några av mammorna har upplevt att barnets drogmissbruk stundvis har lett till en försämrad relation eller att relationen lagts på hyllan för en tid.

Majoriteten av respondenterna kan förlåta sina barn, men inte deras handlingar. Dessa mammor kan se den bakomliggande orsaken till att barnet handlat på ett visst sätt. En av mammorna kan varken förlåta sin son eller de handlingar han gjort, hon kan endast acceptera situationen som den är. I några av fallen kommer återigen kritik mot samhället. En kvinna berättar:

”...När drogerna tar över en människa bildar de ett skal, det är inte samma människa längre och personligheten ändras totalt. Domen kommer för ett brott som gjorts vid ett neddrogat tillstånd och missbrukaren får inte hjälp för missbruket utan bara en dom.”

I relationen mellan mamman och barnet förekommer i alla intervjuades fall hot från barnet samt, för de flesta, en rädsla för barnet. Majoriteten av mammorna har känt sig rädda för sitt barn då det varit oberäkneligt efter att ha använt vissa droger. Barnets vänner har också för vissa av mammorna känts som ett hot, men ingen mammorna vet om hotet har varit reellt. För att skydda sig själva har några av mammorna bland annat haft med sig pepparspray, bytt adress samt bytt efternamn. Det egna barnet har i olika utsträckning utgjort det största hotet och har orsakat mest rädsla för respondenterna. En kvinnorna berättar:

”Lapseni on soitellut piri-päissään minulle hyvin uhkaavia puheluita, tiesin, että hänellä on konetuliaseita ja haulikoita asunnossaan, joita hän ei epäröi käyttää.”

8.5 Mamman

Majoriteten av våra respondenter har flera barn, medan någon har ett barn. Gemensamt för alla respondenter är att de i olika grad har upplevt skam och skuld, men en flerbarnsmamma har kunnat hantera dessa känslor annorlunda. Dessa mammor har kunnat se på barnets syskon och kunnat konstatera att de har klarat sig bra, vilket mammorna har kunnat söka tröst i. Den respondent som endast har ett barn upplevde mycket skam och beskyllde sig själv för att barnet hamnat snett. En av flerbarnsmammorna sade såhär:

”...men då jag har flera barn och de har klarat sig bra, de är normala /.../ skulle man ha haft bara ett barn och det här skulle hända skulle det nog vara fruktansvärt, men nu faller man tillbaka på att det är ju som några andra syskon som man ska kämpa för...”

Skuld känslorna handlar för de flesta av mammorna om tankar kring vad man gjort fel och vad man skulle ha kunnat göra annorlunda samt om man skulle ha kunnat förhindra händelseförloppet. I en av mammornas bakgrund finns problematik av svårare karaktär. Vissa av problemen fanns redan under en stor del av sonens uppväxt. Denna mamma

upplevde märkbart starkare skuld samt mycket mera skam i jämförelse med de andra mammorna.

En gemensam faktor för alla respondenter är att de är, eller har varit, mer eller mindre medberoende. Flera av mammorna anser att det i princip är omöjligt att inte bli medberoende. Mammorna berättar att utöver dem själva lider även hela familjen. En av mammorna säger att trots att det finns mycket ilska och hat skall det ändå finnas kärlek. Att vara medberoende är tungt, vilket framkommer i flera av intervjuerna. Detta citat ger en bra inblick i medberoendet:

”Man blir medberoende väldigt automatiskt /.../ när man råkar veta så mycket. Ibland brukar jag säga tack, men jag vill inte höra /.../ du behöver inte berätta hur det gick till, jag vill inte veta, jag orkar inte veta, jag orkar inte höra. För allt jag får höra så snurrar ju runt i huvudet hela tiden, en situation du får höra om börjar man ju bara se framför sig och så tänker man, oj hur gick det där till och tänk när det där hände. Man blir så inne i det där. Man bara önskar att det måste få ett slut. Ibland önskar jag att jag skulle komma till en öde ö där jag inte skulle ha några telefoner och ingenting, bara yoga. Bara sitta. Inte vet jag om jag klarar av det här...”

En annan av mammorna berättar att även om hon inte ger pengar åt sin son är hon ändå medberoende och en möjliggörare. Så här berättar hon:

”Jag tror nog att det inte går att leva nära en missbrukare utan att bli medberoende. /.../ Och så blir man ju som möjliggörare. Nej, inte ger vi honom några pengar inte. Men påsar med mat åt honom och skjutsar. Jag har skjutsat honom som bara den. Han var ju jämmt utan körkort och utan bil, utan dattan och dattan. Fast man säger att man inte ska ge några pengar så ger man ju mycket annat.”

Alla våra respondenter upplever att stödet från samhället är bristfälligt. Våra respondenter har själva sökt det stöd de har fått och detta stöd har varit för anhöriga till missbrukare eller anhöriga till barn som hamnat snett. Vissa av respondenterna har haft svårt att hitta stöd på det egna modersmålet, men har trots det deltagit i olika stödformer. Mammorna har klamrat sig fast vid det stöd de har hittat. En av kvinnorna berättar att hon blivit erbjuden medicinering, men det enda hon kände att hon behövde var att få prata med någon. Vissa

stödformer är enligt några av respondenternas erfarenheter beroende av om barnet själv vill ha hjälp. En av mammorna berättade så här:

”...jag tyckte nog att vi fick dåligt med stöd, det var alltid kopplat till att han ville. Om han inte ville ha någon hjälp så fick inte vi någon hjälp heller. För det var som att det hörde ihop och det tyckte jag var riktigt sjukt. För jag tyckte ju att här finns ju yngre syskon som riskerar att slås ut också. Så jag tyckte det var riktigt dåligt.”

De flesta av kvinnorna poängterar att det viktigaste är att man inte sopar något under mattan. Att vara öppen om situationen hjälper mamman att orka. En av respondenterna berättar att hon först nyligen vågat öppna sig och träffa vänner igen. Tidigare har hon inte vågat anförtro sig till någon och hon isolerade sig från sina vänner. Hon har varit rädd för sin son och känt så pass mycket skam att hon inte velat eller vågat berätta. Denna mamma medger att hon mår bättre nu när hon äntligen vågat berätta om situationen.

De stödformer som respondenterna hittat har, i de flesta fall, hjälpt mammorna. Annat som fått våra respondenter att orka leva med sin situation är en förmåga att ta vara på det lilla goda i livet och att försöka se positivt på saker och ting. En av mammorna berättar att hon satsat mycket på familjerelationen och framför allt på parrelationen. Vissa njuter av att få motionera ute i frisk luft och vara ute på havet. Att resa och komma bort från vardagen hjälper för andra. En kristen tro har i några av fallen visat sig vara betydelsefull. En av respondenterna sade att hon brukar tänka så här:

”Gud har förlåtit, så vi får förlåta varandra och oss själva”.

9 Kritisk granskning

Vi är tacksamma över att vi blev kontaktade av tillräckligt många respondenter och att vi kunde få svar på våra frågor. Vi är medvetna om att vi kunde ha haft flera respondenter för att få ett mera mångfaldigt och heltäckande resultat. De respondenter vi fick kontakt med hade många gemensamma nämnare, bland annat söner som alla var i samma ålder och som hade, eller hade haft, problem med droger. Det skulle ha gett vårt resultat mera bredd ifall

vi skulle ha hittat respondenter med barn i olika åldrar och någon respondent med en dotter i fängelset. I vår teoridel hade vi exempelvis ställt frågan om mamman har lika stor betydelse för ett barn i 20-års åldern och ett medelålders barn, detta fick vi inte svar på. Det skulle även ha varit intressant om någon av de intervjuade hade haft ett barn utan drogproblem.

De flesta av respondenterna var väldigt öppna om sin situation. Det är förståeligt att de kvinnor som kontaktade oss är öppna och sociala människor; vi kunde inte påverka vilka kvinnor som skulle kontakta oss. Ifall vi skulle kontaktats av respondenter som var mer slutna skulle vårt resultat troligtvis blivit mer varierande och stött vår teoridel ännu mer. När vi analyserade materialet från intervjuerna upptäckte vi att våra frågor kunde ha varit tydligare och att en bättre strukturering av frågorna kanske hade behövts. Vissa av frågorna tangerade samma saker och gjorde att det stundvis var svårt att analysera resultaten.

10 Sammanfattning och slutdiskussion

Syftet med vårt lärdomsprov har varit att beskriva mödrars känslor kring sitt barns fängelsedom; känslor före, under och efter domen. Likaså undersöktes relationen mellan mamman och barnet. Vi hade flera frågeställningar som knöt an till vårt syfte, dessa frågeställningar kommer nu att diskuteras var för sig. Före vi går in på våra frågeställningar kommer vi att diskutera de riskfaktorer för kriminalitet som behandlades i teoridelen. Det vi lärt oss om riskfaktorerna är att de är betydelsefulla för mammans känslor kring fängelsedomen. Riskfaktorerna är den underliggande orsaken till domen.

De riskfaktorer vi fördjupade oss i var: föräldrarelationer, kamratrelationer samt droger. Svaren vi fick från våra respondenter stöder vår teori om att föräldrarna har en betydelse; de kan vara både en skydds- och en riskfaktor. Om relationen mellan föräldrarna och barnet är öppen kan föräldrarna engagera sig i barnets liv och finnas där; detta är ett exempel där föräldrarna är en skyddsfaktor. I familjer där föräldrarna saknar en bra relation till sitt barn och inte heller finns där för sitt barn är föräldrarna en riskfaktor. Trots att barnet har tillräckliga föräldrar kan det ändå bli kriminellt och tvärtom finns det många maskrosbarn som visar att otillräckliga föräldrar inte behöver betyda att ett barn hamnar

snett. Vi fick höra om söner som var duktiga i skolan, hade många vänner och var framgångsrika i sina fritidsintressen men som ändå hade fastnat i ett destruktivt beteende. I våra respondenters fall har det främst varit barnets egna personlighet som varit den avgörande riskfaktorn som lett till att drogerna, som också är en riskfaktor, kommit med i bilden. Personlighetsdrag som speciellt kom fram i våra intervjuer var bland annat nyfikenhet och asocialitet, vilka i sin tur ofta kan leda till att en person börjar använda droger. Vi kunde se att de riskfaktorer som våra respondenter beskrev stämde överens med de riskfaktorer som behandlades i vår teoridel. Vi går nu över till våra frågeställningar.

Hur kändes det för mamman när hon fick reda på att hennes barn skulle avtjäna ett fängelsestraff? Vi kom fram till att det är mycket individuellt hur en mamma känner sig då hon får reda på fängelsedom, men det är några saker som påverkar vilka känslor som väcks. Om mamman redan i ett tidigt skede börjat ana att hennes barn riskerar att hamna snett kan det inverka på känslorna. Hon har kanske redan tidigare sett framträdande personlighetsdrag eller andra riskfaktorer som har känts oroväckande. Det som också kan inverka på känslorna är om mamman har förstått att en dom är på kommande, till exempel om mamman känt till att barnet sysslat med droger och att det kan sluta med fängelse eller, i värsta fall, graven. Här inverkar också relationen till barnet; om mamman och barnet pratat öppet om det mesta känner mamman till hur situationen är. En mamma som inte har en öppen relation med sitt barn vet inte lika mycket om situationen, och blir därför överraskad då hon får reda på fängelsedom. Mammans egna inställning till fängelsestraff inverkar också på de känslor hon upplever eftersom det finns delade meningar om huruvida fängelset är bra eller inte. Trots att mamman är lättad över att veta var hennes barn är kan hon känna oro eftersom hon vet att det går att få tag på droger i fängelset och att barnet kan bli utnyttjat eller hotat. Slutligen kan också tidpunkten påverka känslorna; om domen kommer långt efter brottet kan barnet redan ha hunnit reda upp sitt liv och då kan det kännas frustrerande att en dom verkställs.

I vår teoridel nämndes krisen som en möjlig reaktion när mamman får reda på fängelsestraffet. I majoriteten av respondenternas fall hade inte någon större kris uppstått; dessa mammor hade kunnat se, och rentav önskat, att ett fängelsestraff skulle komma. En av våra respondenter hade ingen föraning om fängelsestraffet och hon hamnade i en svår kris, vilket stöder kapitlet om krisen i vår teoridel. Sammanfattningsvis kom vi fram till att det som påverkar känslorna hos mamman då hon får reda på domen är: relationen till

barnet, öppenhet, barnets drogmissbruk samt hur väl mamman känner till vad barnet håller på med.

Vilka känslor upplever eller upplevde mamman under tiden barnet är eller var i fängelse?

När den största lättnaden över att veta var barnet befinner sig är förbi, börjar mamman ofta fundera på hur det ska gå efter frigivningen. Våra respondenter var alla mycket frustrerade över det finländska rättssystemet; främst över att straffen kommer långt efter brotten och att de upplevs så osammanhängande, men också över att den frigivne är så utlämnad i samhället. Det är lätt att en missbrukare faller tillbaka i gamla mönster efter en tid med mindre, eller helt utan, missbruk i fängelset. Mammorna upplever frustration över att de inte längre har rätt att få information om det egna barnet när det är myndigt. Mamman vill hjälpa sitt barn då det hamnat snett, men det är svårt för henne att kunna göra det då barnet är myndigt.

De flesta av våra respondenter har känt till sitt barns drogmissbruk och flera av barnen har använt droger i många år före fängelsedom. Dessa mammor har varit lättade över att barnet har fått ett fängelsestraff, detta beror troligtvis på att mammorna har varit medberoende i flera år och när barnet är i fängelset behöver mamman inte längre oro sig över det på samma sätt. Trots att mamman är mer eller mindre lättad över att veta var barnet är, kan det kännas svårt under högtider då mamman är van vid att hela familjen är samlad. Plötsligt är det ett kugghjul som fattas och då kan de andra relationerna i familjen bli lidande och stämningen kan vara dämpad. Det är viktigt att man värnar om sina nära relationer då något hänt i familjen, detta betonade också en av våra respondenter.

Hur ser mamman på tiden som kommer eller kom efter fängelsestraffet? Vi kom fram till att det är svårt att säga exakt vilka känslor som upplevs, det är så pass individuellt. Det som har stor inverkan på känslorna i alla stadier är hur mamman själv mår; kan hon förlåta sig själv? Inser mamman att det inte är hennes fel att barnet hamnat snett eller är beskyller hon sig själv? I kapitlet "*Den anhöriga mamman*" ställdes frågan om en mamma med psykiska svårigheter eller eget missbruk upplever dessa olika stadier på samma sätt som en mamma utan den sortens problematik, detta fick vi svar på genom våra respondenter. Visst känner en mamma med svåra upplevelser i det egna livet stor skuld och skam, rentav mer än de andra mammorna. Då vi analyserade vidare på detta kom vi fram till att denna mammas upplevelser stämmer överens med det som behandlas i kapitlet om skam och

skuld. Dessa är två känslor som alla våra respondenter upplevde i olika grad, det som skilde dem från varandra var hur mammorna hanterade känslorna.

I resultatredovisningen kom det fram att de andra barnen i familjen är en skyddsfaktor för mamman, de hjälper henne att inse att det som hänt det ena barnet inte är hennes fel eftersom de andra barnen har klarat sig bra. Det är lättare för dessa mammor att hantera skuld och skam. Mamman har andra barn att kämpa för vilket förhindrar henne från att gräva ner sig i skuld-känslor.

Hur har relationen till barnet påverkats? Detta har att göra med hur relationen varit tidigare under barnets uppväxt fram till fängelsedom. Om mamman har varit en trygg hamn som barnet har kunnat komma till, fortsätter det troligtvis på samma sätt efter fängelsestraffet. Många av respondenterna säger ”vad gör man inte för sitt barn” eller ”det är ju ändå mitt barn” och då intervjuvaren analyserats i sin helhet har vi kunnat utläsa att moderskärleken har en stor betydelse för relationen mellan mamman och barnet. Mamman finns där för sitt barn trots all rädsla, alla hot och allt det negativa barnet har gjort. I kapitlet ”Den anhöriga mamman” ställdes frågan om en mamma som blir utsatt för hot av sitt barn fortfarande vill hålla kontakt med det; alla våra respondenter ville detta. De flesta av våra respondenter kan förlåta sina barn, men inte det de har gjort; detta tyder på att moderskärleken är stark.

Vilket stöd har mamman fått? Alla våra respondenter var överens om att stödet de får från samhället är bristfälligt, men däremot har det privata nätverket varit till stor hjälp. Alla respondenterna upplevde också att de i viss grad varit eller är medberoende. Medberoendet hör ihop med skuld och skam och det som påverkar i vilken utsträckning mamman är medberoende är hur mycket hon känner till om det. En av respondenterna fick en plötslig insikt på en föreläsning där medberoende togs upp; hon kände genast igen sig själv och tyckte det var skönt att få ett namn på det hon levtt med i flera år. När man är medberoende glömmer man ofta bort sig själv, en av mammorna medgav att hon borde göra mer för sig själv. Men hur ska mamman kunna få det stöd hon behöver om hon måste hitta det själv när hon mår som sämst? Visst finns det stöd för dem som har ett barn med missbruk, men hur är det med mammor vars barn inte har ett missbruk, var finns deras referensgrupper på svenskt håll?

Sammanfattningsvis kom vi fram till att mammas känslor kring fängelsedom är individuella och påverkas av olika faktorer, såsom familjeförhållanden, mammas självkänsla samt av barnets personlighet. Grunderna för relationen mellan mamman och barnet läggs redan under barndomen; en fängelsedom ändrar inte mycket på relationen, moderskärleken består.

Avslutningsvis vill vi blicka tillbaka på lärdomsprovets process. När vi började fundera på vår teoridel hade vi svårigheter med att veta vad som skulle behandlas och hur vi skulle hitta litteratur. Vi var tvungna att leta efter litteratur som på något sätt tangerade anhörigskap, moderskap, fängelse, ungdomar och så vidare för att sedan knyta ihop dessa delar till vår teoridel. Då vi började analysera våra intervjusvar upptäckte vi till vår glädje att mycket av det som våra respondenter berättade om stämde överens med vår teoridel. Något vi förvånades över var att drogerna hade så stor betydelse i våra respondents fall. Efter att ha sett intervjuvaren visste vi vad vi behövde satsa mera på i vår teoridel, något som skulle ha varit svårt att komma fram till utan intervjuerna.

Vi kan konstatera att lärdomsprovet har varit en intressant del av våra studier. Vi har fått jobba självständigt och själva varit ansvariga för processen. Samarbetet har fungerat bra och tiden vi har haft till vårt förfogande har använts effektivt. Vi har haft ett tydligt mål och många delmål som hjälpt oss genom processen. Genom lärdomsprovet fick vi erfarenhet av att ta kontakt med olika instanser samt mycket kunskap om det tema vi skrivit om.

Under lärdomsprovets gång kom det fram olika frågeställningar och intressanta ämnen som vi inte hade möjlighet att behandla i vårt eget lärdomsprov av olika anledningar. Det kunde vara intressant att forska kring dessa teman. Något som flera av våra respondenter pratade om var att inte få träffa sina barnbarn och hur tungt det är, detta skulle vara ett intressant tema att se närmare på. Ett annat tema som dykt upp är frågor kring fängelsestatistiken, varför finns det mer kriminalitet bland män och varför döms män strängare än kvinnor? Enligt fängelsestatistik görs nio av tio brott av män, det här skulle också vara ett intressant tema att forska kring.

Vi vill rikta ett stort tack till våra respondenter för att ni ville dela med er av era erfarenheter, utan er skulle inte detta arbete ha gått att utföra. Vi vill också tacka alla instanser som har hjälpt oss att nå ut till våra respondenter, tack för att ni stod ut med all e-

post som kom från oss. Till sist vill vi tacka våra handledare Sonja Kurtén-Vartio och Ralf Lillbacka, tack för att ni hjälpt oss med de frågor vi har haft. När vårt lärdomsprov är färdigt finns det en sak som vi ännu förundras över; varför får mammorna så lite hjälp från samhället? Vi vill avsluta vår slutdiskussion med ett citat vi fick höra av en av våra respondenter: *"Kiitos, teki hyvää purkaa ajatuksia jollekin!"*. Det känns bra att vi har kunnat hjälpa någon genom att lyssna på hennes historia.

Källförteckning

Beattie, M. (2008). *Bli fri från ditt medberoende – sluta kontrollera andra, börja bry dig om dig själv*. Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Bengtsson, A-B. & Gavelin, I. (2004). *Familjer och missbruk – Om glömda barn och glömda föräldrar*. Visby: Books-on-Demand.

Bergström, G. (2014). *Kärlek till döds – Om droger, beroende och tillfrisknande*. Vallentuna: Pedagogkonsult.

Bång, C. (2012). *Släpp kontrollen – Vinn friheten! För anhöriga påverkade av missbrukets konsekvenser*. u.o: Vulkan.

Elium, J. & D. (2000). *Jag har en son*. Västerås: ICA Bokförlag.

Erling, A. & Hwang, P. m.fl. (2002). *Ungdomspsykologi – Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Carpentier, C. (2007). *Fokus på narkotika*. European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA.

http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_44774_SV_Dif16SV.pdf (hämtat 22.3.2016).

Evangeliska Lutherska Kyrkan i Finlands hemsida (u.å.).

<http://evl.fi/EVLsv.nsf/Documents/2A1A6840045010B0C225708E006B160C?OpenDocument&lang=SV> (hämtat: 9.12.2015).

Gavelin, I. (2010). *Att möta sitt barn och sig själv – en bok om föräldraskap*. Stockholm: Nordstedts.

Gavelin, I. (2007). *Lita på din tonåring! Om trots och tillit*. Stockholm: Prisma.

Grandelius, B. (1998). *Att sätta gränser – ett villkor för växande*. Stockholm: Natur och Kultur.

Hellsten, T. (2000). *Föräldraskap – makt med ansvar*. Helsingfors: Församlingsförbundets Förlag Ab.

Iverus, I. (2008). *Känner du någon med alkoholproblem? Handbok för anhöriga, medberoende och barn till alkoholister*. Stockholm: Bokförlaget Viva.

Jeppsson Grassman, E. (2003). *Anhörigskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.

Juul, J. (2009). *Din kompetenta familj*. Stockholm: Bonnier Fakta.

Kimber, B. & Molgaard, V. (2009). *Älskade förbannade tonåring*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kriminaalihuollon tukisäätös hemsida (u.å.).

<http://kritis.fi/> (hämtat: 9.12.2015).

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lerner, H. (1999). *Hur barn förändrar ditt liv*. Stockholm: Bokförlaget Forum.

Mörelius, E. (2014). *Stress hos barn och ungdom*. Lund: Studentlitteratur.

Paananen, S. (1976). *Perheen ihmissuhteet*. Helsingfors: Otava.

Porttivapauteen, Avovankila (u.å.).

http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/8._asteittainen_vapautuminen/8.1_avovankila (hämtat: 28.4.2016).

Porttivapauteen, forum för fångars anhöriga (u.å.).

<http://bbs.porttivapauteen.fi/viewtopic.php?f=6&t=198&sid=47bab63d33049f8f5cf8c45452e173eb> (hämtat: 9.12.2015).

Marano, H.E. (2012). Family: The First Step. *Psychology Today*, 45 (2), s. 26-27.

Rikosseuraamuslaitos RISE. (2014). *Vardagen i fängelse – en handbok för fångar som kommer till ett slutet fängelse*. Helsingfors: Rikosseuraamuslaitos.

Sacrista (u.å.)

<http://sacrista.evl.fi/sacrista.nsf/sp3?open&cid=Content3EB8D8> (hämtat: 28.1.2016).

Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

Seppä, K., Aalto, M., Alho, H. & Kiiänmaa, K. (toim.)(2012). *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Helsingfors: Kustannus Oy Duodecim.

Vankien omaiset VAO ry ja kirjoittajat. (2014). *Päivä kerrallaan - Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle*. Helsingfors: Pinotalo Picaset Oy

Vankien Omaisets hemsida (u.å.).

<http://www.vankienomaiset.fi/?id=179> (hämtat: 9.12.2015).

Wiklund, G. (1991). *Rädslan för brott*. (2. uppl.) Stockholm: Allmänna förlaget/Libergraf.

Wikström, C. (2004). *När livet går sönder – en bok om kriser och hur vi möter dem*. Uppsala: Uppsala Publishing House.

Wrangsjö, B. (2004). *Tampas med tonåringar*. Stockholm: Natur och Kultur.

Rikosseuraamuslaitos RISE (2015).

<http://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/pafoljder/fangelsestraff.html> (hämtat 24.11.2015).

<http://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/verkstallighet.html> (hämtat 8.12.2015).

<http://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/brottspafoljdsmyndigheten/statistik/fangar.html> (hämtat 28.1.2016).

Finlands författningssamling

Fängelselag 23.9.2005/767. www.finlex.fi (hämtat 8.12.2015).

Intervjufrågor

Bilaga 1

Dessa frågor är våra huvudfrågor. Vi kommer att ställa följdfrågor ifall det behövs, följdfrågorna tangerar huvudfrågorna.

Vi ansvarar för att alla vi intervjuar är anonyma.

Hur är situationen i dagsläget? (Är ditt barn i fängelset nu, familjesituation, etc.)

Tiden före fängelsestraffet

Kände du någonsin oro för ditt barn före fängelsestraffet kom?

Hur ser du på barnets uppväxt?

Kom fängelsestraffet som en överraskning eller var det väntat?

Tiden under fängelsestraffet

Vilka känslor upplever/upplevde du under tiden barnet är/var i fängelse?

Skulle det ha känts på samma sätt om ditt barn skulle ha fått samhällstjänst/böter/villkorligt straff?

Hur upplever du möjligheterna att hålla kontakt under fängelsetiden?

Tiden efter fängelsestraffet

Hur ser du på tiden som kommer/kom efter fängelsestraffet?

Relationen till barnet

Hur har relationen till barnet påverkats?

Har du känt dig rädd för eller hotad av ditt barn eller barnets vänner?

Du som person

Hur är det med sociala kontakter, umgås du fortfarande med samma människor och på samma sätt?

Vilket stöd har du fått från samhället?

Vad har du gjort för att orka?

Nykypäivä

1. Onko lapsesi vankilassa nyt tai onko hän vapaa?
2. Jos hän on vapaa, kuinka kauan sitten hän oli vankilassa?
3. Ketkä kuuluvat sinun perheeseen?

Aika ennen tuomiota

1. Olitko joskus huolestunut lapsestasi ennen tuomiota? Miksi?
2. Minkälainen lapsesi kasvu ja lapsuus oli? Oliko jotain joka huolestutti sinua?
3. Tuliko vankilatuomio yllätyksenä vai olitko osannut odottaa sen tuloa?
4. Minkälaisia tunteita koit kun sait tietää tuomiosta?
5. Onko lapsesi ollut vankilassa aikaisemmin?

Vankilatuomion suorittamisen aikana

1. Minkälaisia tunteita koit/koet kun lapsesi oli/on vankilassa?
2. Olisiko tunteet olleet samanlaisia jos lapsesi olisi tuomittu yhdyskuntapalveluun, sakkoon tai ehdollisen vankeuteen?
3. Miten mieltä olet mahdollisuudesta olla yhteydessä vankiin vankilassa?
4. Halusitko olla yhteydessä lapsesi kanssa? Halusiko lapsesi olla yhteydessä sinuun?

Aika vankilatuomion jälkeen

1. Miten suhtaudut lapsesi tulevaisuuteen vankilatuomion jälkeen? Onko toivoa?
2. Oletko huolestunut jostakin? Miksi?

Sinun ja lapsesi suhde

1. Onko teidän välinen suhde muuttunut tuomion takia? Miten?
2. Oletko voinut antaa anteeksi tai hyväksyä lapsesi tekoja?
3. Oletko ollut tai oletko mielestäsi läheisriippuvainen? Miksi, miksi ei?
4. Oletko pelännyt sinun lastasi, hänen ystäviään tai tuntenut itsesi uhatuksi?

Sinä itse

1. Oletko vielä saman ystäväpiirin kanssa samalla tavalla kuin ennen tuomiota?
2. Oletko kertonut tilanteesta toisille ihmisille?
3. Onko joku syyttänyt sinua lapsesi vankilatuomiosta?
4. Oletko saannut tukea ystäviltäsi?
5. Minkälaista tukea olet saannut yhteiskunnalta? Oliko se hyvää/huonoa?
6. Kuinka perheesi ja sukulaiset suhtautuvat tilanteeseen?
7. Mitä olet tehnyt jotta jaksaisit? Onko sinulla "coping-strategioita"?

Hur ser situationen ut i dagsläget?

Avtjänar ditt barn sitt fängelsestraff nu eller är barnet frigivet?

Hur länge sedan var fängelsestraffet aktuellt?

Hur ser familjen ut, nu och då?

Tiden före fängelsestraffet

Kände du någonsin oro för ditt barn före fängelsestraffet kom?

Hur ser du på barnets uppväxt?

Oroade du dig för ditt barn under uppväxten? Varför?

Kom fängelsestraffet som en överraskning eller var det väntat?

Har ditt barn tidigare varit i fängelse?

Hur kändes det när du fick reda på att ditt barn skulle avtjäna ett fängelsestraff?

Tiden under fängelsestraffet

Vilka känslor upplever/upplevde du under tiden barnet är/var i fängelse?

Skulle det ha känts på samma sätt om ditt barn skulle ha fått samhällstjänst/böter/villkorligt straff?

Hur upplever du möjligheterna att hålla kontakt under fängelsetiden?

Vill/ville du hålla kontakt med ditt barn?

Vill/ville barnet ha kontakt med dig?

Tiden efter fängelsestraffet

Hur ser du på tiden som kommer/kom efter fängelsestraffet?

Ser du hoppfullt på barnets framtid?

Finns det något du oroar dig för?

Relationen till barnet

Hur har relationen till barnet påverkats?

Har någon av er förändrats som person?

Har du kunnat förlåta eller acceptera ditt barns handlingar?

Har det någonsin känts som att ditt liv endast kretsat kring ditt barn, att all energi gått åt till barnet?

Har du känt dig rädd för eller hotad av ditt barn eller barnets vänner?

Du som person

Hur är det med sociala kontakter, umgås du fortfarande med samma människor och på samma sätt?

Har du berättat om situationen åt någon?

Undviker någon dig p.g.a. ditt barn?

Har du fått stöd från dina vänner?

Hur ser dina vänner på saken?

Hur förhåller sig släktingarna till barnet?

Hur förhåller sig andra familjemedlemmar?

Har någon antytt att det är ditt fel att barnet sitter i fängelse?

Vilket stöd har du fått från samhället?

Har du känt dig bortglömd av samhället?

Vad har du gjort för att orka?